

Doc. dr. sc. Vlatka LEMIC
ICARUS Hrvatska / Sveučilište u Zagrebu
info.icarushr@gmail.com

Pregledni naučni rad/Review scientific article
UDK/UDC: 930.25:061(4/9)061.2:001.92:001.5

PROFESIONALIZACIJA I OPSTOJNOST ARHIVSKE STRUKE U SUVREMENOM DRUŠTVU: DOPRINOS UDRUGA RAZVOJU KOMPETENCIJA I ZNANJA

Apstrakt: *Recentni dokumenti i aktivnosti Međunarodnog arhivskog vijeća naglašavaju nekoliko glavnih tema: odgovornost i transparentnost, suradnju i umrežavanje te raznolikost i inkluziju, koje odražavaju usmjerenosti arhivske zajednice na praćenje suvremenih društvenih izazova i trendova. Od arhivskih se ustanova očekuje fleksibilnost i prilagodljivost u odgovaranju na potrebe i očekivanja suvremenog društva, a od arhivista otvorenost prema nekonvencionalnim pristupima i aktivnostima u oblikovanju arhiva i promišljanju arhivske djelatnosti. Umrežavanje s različitim suradničkim mrežama, povezivanje s postojećim projektima kroz razmjenu znanja i dobrih praksi te suradnja s obrazovnim, akademskim, kulturnim, baštinskim i IT sektorima, kao i raznim korisničkim skupinama, često se ističu kao temeljne postavke rada arhiva u digitalnom okruženju. U radu se istražuju ova pitanja kroz primjere uključenosti i mogućnosti arhiva u odnosu na brojne stručne organizacije, mreže, infrastrukture i platforme iz različitih područja i specijalizacija koje danas djeluju u sektoru kulturne baštine u Europi.*

Ključne riječi: *Arhivska zajednica, stručna udruženja, Međunarodno arhivsko vijeće, Europeana, ICARUS, umrežavanje, suradnja, kompetencije.*

PROFESSIONALIZATION AND SURVIVAL OF THE ARCHIVAL PROFESSION IN MODERN SOCIETY: CONTRIBUTION OF ASSOCIATIONS TO DEVELOPMENT OF COMPETENCES AND KNOWLEDGE

Abstract: *Recent documents and activities of the International Archives Council emphasize several main themes: responsibility and transparency, cooperation and networking, and diversity and inclusion, which reflect the focus of the archival community on monitoring contemporary social challenges and trends. Archival institutions are expected to be flexible and*

adaptable in responding to the needs and expectations of contemporary society, and archivists are expected to be open to unconventional approaches and activities in shaping archives and rethinking archival activities. Networking with different collaborative networks, connecting with existing projects through the exchange of knowledge and good practices, and cooperation with the educational, academic, cultural, heritage and IT sectors, as well as various user groups, are often highlighted as the fundamental principles of archive work in a digital environment. The paper explores these questions through examples of the involvement and possibilities of archives in relation to numerous professional organizations, networks, infrastructures and platforms from different fields and specializations that operate today in the cultural heritage sector in Europe.

Key words: *Archival community, professional associations, International Archives Council, Europeana, ICARUS, networking, cooperation, competences.*

Uvod

Unutar arhivske zajednice tijekom desetljeća su nastale brojne stručne udruge, društva i udruženja koje okupljaju ustanove, stručnjake i pojedince različitih specijalizacija oko zajedničkog cilja: unaprjeđenja arhivske djelatnosti, te promicanja arhiva i arhivistike. Njihova organizacija, način i područje rada, vrsta i opseg aktivnosti, kratkoročni i dugoročni programi, te druga obilježja koja ih određuju, mijenjaju se i oblikuju prateći razvoj i interese same struke i društva općenito. Bilo da djeluju lokalno ili globalno, na nacionalnoj ili međunarodnoj razini, ove stručne udruge primarno, u većoj ili manjoj mjeri, komplementarno dopunjavaju aktivnosti arhivskih ustanova i/ili službi u pojedinim segmentima njihova rada. Bez obzira da li se radi o stručnoj, kulturnoj, znanstvenoj, upravnoj ili uslužnoj djelatnosti, primjeri iz prakse najčešće ukazuju na sinergiju vezanu uz nedostatak resursa ili kapaciteta za organizaciju i provedbu zadaća, projekata i aktivnosti koje pojedine ustanove i/ili službe iz različitih razloga nisu u mogućnosti samostalno realizirati: to mogu biti programi stručnog usavršavanja i edukacije, podrška izradi pravnih propisa i normativnih akata, priprema i implementacija stručnih standarda i normi, objavljivanje stručne literature, organizacija stručnih i znanstvenih skupova i manifestacija, programi popularizacije i razvoja publike, sudjelovanje u projektima i sl. Suradnja sa srodnim udruženjima i organizacijama je jedno od glavnih odrednica rada stručnih udruga, a suvremeni trendovi umrežavanja i interdiscipliniranih suradnji dodatno su proširili prostore i mogućnosti takvoga djelovanja. Na primjerima Međunarodnog arhivskog vijeća te interdiciplinarnih međunarodnih udruženja ICARUS i Europeana prikazuju se suvremene arhivske prakse i koncepti koji obilježavaju i povezuju sve sudionike arhivske zajednice

– arhive, stručna tijela i organizacije, stvaratelje i imatelje arhivskog gradiva, te njihove korisnike i zainteresiranu javnost. Oni jasno ukazuju da su aktivnosti i programi cjelokupne stručne zajednice uvelike usmjereni na praćenje suvremenih društvenih izazova i trendova te da rad arhiva danas redovito obuhvaća i sudjelovanje u kulturnim, znanstvenim i društvenim manifestacijama i događanjima, povezivanje s različitim kulturnim, znanstvenim i obrazovnim ustanovama te pružanje otvorenog pristupa arhivskim izvorima u svim segmentima društvima.¹

Međunarodno arhivsko vijeće (ICA)

Međunarodno arhivsko vijeće (*International Council on Archives*, ICA) krovna je svjetska strukovna organizacija posvećena razvoju i promociji arhiva i arhivistike u svim područjima njihova djelovanja. Od svojeg osnutka 9. lipnja 1948. (koji se od 2008. obilježava diljem svijeta kao Međunarodni dan arhiva, a od 2019. obilježava se Međunarodni tjedan arhiva), ICA promiče zaštitu i dostupnost arhivskog gradiva te okuplja arhivske ustanove i stručnjake širom svijeta s ciljem zagovaranja dobrog upravljanja arhivima i fizičke zaštite pisane i dokumentirane baštine, stvaranja stručnih standarda i dobrih praksi te poticanja dijaloga, razmjene i prijenosa stručnih znanja i praksi preko državnih granica.

ICA okuplja javne i privatne arhivske institucije, stručna tijela i organizacije koje se bave upravljanjem ili očuvanjem arhiva, zapisa i podataka ili stručnim usavršavanjem. Ustrojena je kao nevladina i neovisna organizacija koja danas uključuje više od 2.100 članova iz 160 država, podijeljenih u nekoliko kategorija, čiji su se okviri vremenom mijenjali i proširivali. Pravne osobe obuhvaćaju tri kategorije: kategoriju A čine središnja arhivska tijela, savezni i nacionalni arhivi; kategoriju B nacionalna i međunarodna stručna udruženja koja se bave upravljanjem ili zaštitom arhivskog i dokumentarnog gradiva te arhivskom edukacijom i obrazovanjem; kategoriju C lokalne, regionalne i gradske arhivske ustanove, državne arhivske uprave, specijalizirani arhivi, arhivi u sastavu komercijalnih i neprofitnih organizacija te ustanove koje se bave obrazovanjem arhivista. Fizičke osobe čine kategoriju D koja omogućuje izbor između tri vrste članstva: redovito, digitalno ili povlašteno digitalno sa smanjenom članarinom za studente, umirovljenike i osobe koje ne primaju plaću.²

Suočavajući se s promjenjivim okruženjem i vlastitim organizacijskim izazovima, ponajviše financijskim problemima vezanima uz proračunska sredstva i članarine, ali i različitim interesima, potrebama i očekivanjima svojih

¹ Vlatka Lemić, *Arhivi i digitalno doba*. Naklada Ljevak, Zagreb 2019, 7-9.

² Join the International Council on Archives. (Citirano: 2022-09-20). Dostupno na: <https://www.ica.org/en/get-involved-0/join-the-international-council-on-archives>.

članova, ICA je od 2010. do danas provela složene procese unutarnjih reformi i restrukturiranja: od donošenja novog statuta koji je omogućio nove kategorije članstva i aktivno uključivanje arhivista i srodnih stručnjaka različitih specijalizacija, usvajanja strateškog i koordiniranog pristupa stručnim programima i aktivnostima, reorganizacije godišnjih konferencija (koje su zamijenile CITRA sastanke), uvođenja novih radnih tijela (forumi, koordinacije, sekcije i dr) i programa (Međunarodni tjedan arhiva) do uspostave i jačanja strateških partnerstava sa Svjetskom Bankom (*World Bank*), UNESCO-om, IFLA-om i IRMT-om.

Prilog 1. Organizacijski ustroj ICA³ iz 2022. godine.

Široka i raznolika baza članova, dugoročno praćenje različitih arhivskih politika i praksi, stručnih, akademskih i obrazovnih resursa i postignuća, kao i aktivni angažman u svim područjima rada arhiva i arhivske struke, osigurao je ICA-i jedinstveni globalni uvid u sam identitet arhivske struke, njezin razvoj, širenje i složenosti te mijene tijekom desetljeća. Organizacijske promjene ICA-e koje odražavaju raznorodnosti arhivske zajednice – različite specijalizacije, područja rada i stručne interese – uređene su statutom, strateškim implementacijskim planovima i smjernicama, periodičnim planovima rada i drugim dokumentima. Aktualni organizacijski ustroj, način djelovanja te opseg aktivnosti strukturirani su i provode se kroz sljedeća radna i stručna tijela:

- Opća skupština (*General Assembly*),
- Izvršni odbor (*Executive Board*),
- Tajništvo (*Secretary*),

³ Prilog je preuzet s mrežne stranice ICA Governance: <https://www.ica.org/en/governance-3>. (citirano: 2022-09-12).

- Programski odbor (*Programme Commission, PCOM*) – upravlja stručnim i tehničkim programima ICA-e, koordinira rad stručnih tijela i organizira stručne sadržaje međunarodnih kongresa i konferencija ICA,
- Evaluacijski odbor (*Evaluatin Commision, ECOM*) – ocjenjuje uspješnost programa i komunikacije ICA-e,
- Forum nacionalnih arhivista (*Forum of National Archivists, FAN*) – razmatra strateška pitanja vezana uz suvremene izazove upravljanja arhivima,
- Forum stručnih udruženja (*Forum of professional association, FPA*) – radno tijelo koje je zamijenilo Sekciju strukovnih udruženja,
- Fond za međunarodni razvoj arhiva (*Fund for the International Development of Archives, FIDA*),
- 13 regionalnih ogranaka organiziranih prema geografskim područjima, od kojih dva –Eurbica i Eurasica – djeluju na području Europe,
- 12 sekcija za specijalizirane arhive i područja stručne prakse – arhivsku edukaciju i stručno usavršavanje, lokalne, gradske i područne arhive, gospodarske arhive, bilježničke arhive, sportske arhive, arhive političkih stranaka i udruga, književne i umjetničke arhive, arhive vjerskih zajednica, arhive međunarodnih organizacija, arhitektonske arhive te sveučilišne i znanstvene arhive,
- 11 stručnih radnih skupina (*Expert Groups*) za teme i pitanja od opće važnosti – zastupanje, arhivske zgrade i uvjete pohrane, digitalno i konvencionalno gradivo, arhivski opis, krizno upravljanje i zaštitu od katastrofa, prava zajednica i manjinskih skupina, pravna pitanja, fotografsko i audiovizualno gradivo, korisničke usluge i doseg, zajedničku arhivsku baštinu te trgovinu, krijumčarenje i krivotvorenje.

Raznolikost i kompleksnost globalnih trendova i za struku otvorenih pitanja dodatno su istaknuli ulogu i značaj ICA-e kao nezaobilaznog polazišta za njihovo analiziranje, stručno usuglašavanje i ujednačavanje, te planiranje i oblikovanje razvojnih strategija i predvodničkih inicijativa koje će odgovoriti suvremenim izazovima. Promjenjivo okruženje zahtjeva od arhivske zajednice da bude prilagodljiva i fleksibilna, ali i da postavlja nove standarde i prioritete pri čemu interdisciplinarno i inkluzivno djelovanje ICA-e arhivskoj zajednici pruža jedinstvenu globalnu platformu za rad na temelju zajedničkih vizija i programa. Poput drugih stručnih udruženja i ICA stalno preispituje svoju ulogu, strateške prioritete i organizaciju kako bi svojim članovima diljem svijeta pomogla u sučeljavanju s aktuelnim i budućim izazovima. Uz temeljne dokumente koji pozicioniraju njezino djelovanje – *Etički kodeks* iz 1996. i

Opću deklaraciju o arhivima iz 2010. godine kao osnovni ciljevi djelovanja ICA-e ističu se:

- Zagovarati – poticati i podržavati razvoj arhiva u svim zemljama, u suradnji s drugim državnim i nevladinim tijelima i organizacijama i međunarodnim agencijama,
- Profesionalizirati – promicati, organizirati i uskladiti najbolju praksu, razviti standarde i druge aktivnosti na području upravljanja arhivskim i registraturnim gradivom,
- Povezivati – uspostaviti, održavati i jačati odnose između arhivista svih zemalja i između svih institucija, stručnih tijela i drugih organizacija, javnih i privatnih, gdje god se nalazili, a koji se bave upravljanjem ili zaštitom arhivskog i registraturnog gradiva te izobrazbom i stručnim usavršavanjem arhivista, posebno putem razmjene informacija,
- Promicati – olakša(va)ti interpretaciju i korištenje arhivskoga gradiva, čineći njegov sadržaj šire poznatim i potičući njegovu veću dostupnost,
- Djelovati – poduzimati sve relevantne aktivnosti koje podupiru ciljeve ICA-e⁴.

Opća deklaracija o arhivima koju je 2011. usvojila Generalna skupština UNESCO-a i koja je prevedena na brojne svjetske jezike prepoznaje arhive „kao jedinstvene i vjerodostojne svjedoke administrativnih, kulturnih i intelektualnih aktivnosti i odraz razvoja društva”. Arhivi su raznoliki, čuvaju mnoštvo zapisa na različitim medijima i značajni su za održavanje uspješnog, odgovornog i učinkovitog poslovanja, transparentnu vlast, zaštitu prava građana, oblikovanje individualnog i kolektivnog pamćenja, razumijevanje prošlosti i dokumentiranje sadašnjosti. Pri tome je uloga arhivista, kao stručnjaka posvećenih arhivima, služiti svojim društvima skrbeći o arhivskim zapisima i osiguravajući njihovu dostupnost, trajno se obrazovati u te svrhe i odgovorno obavljati svoje zadaće.⁵

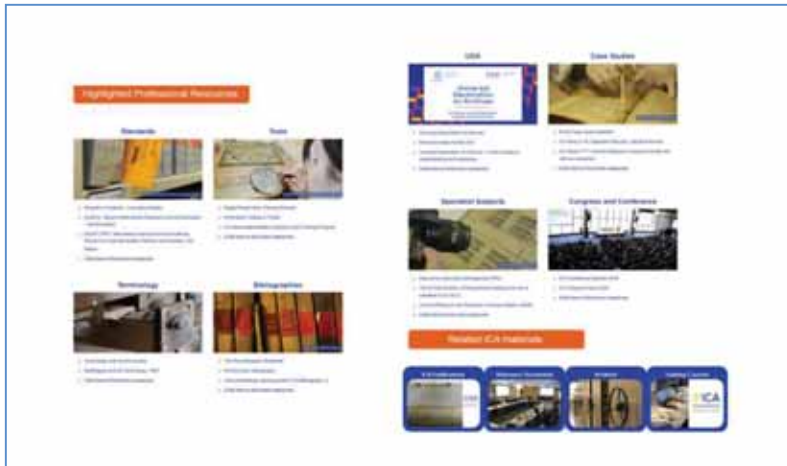
U razdoblju 2014-2018. ICA je istaknula tri glavna strateška cilja: repozicioniranje arhiva, praćenje i utjecanje na razvoj i korištenje novih tehnologija, te jačanje kompetencija arhivske struke koji su usvojeni na Općoj skupštini u Gironi 2014. godine. Uz njih je kao jedna od temeljnih vrijednosti ICA-e istaknuta i stručna solidarnost za čije je praktično provođenje nadležan Fond za međunarodni razvoj arhiva. Na Općoj skupštini 2020. godine koja je prvi puta održana u virtualnom obliku usvojen je novi strateški plan za razdoblje 2021-2024. pod nazivom Osnaživanje arhiva i struke koji se temelji

⁴ ICA Mission, Aim and Objectives. (Citirano: 2022-09-20). Dostupno na: <http://www.ica.org/en/mission-aim-and-objectives>.

⁵ Universal Declaration on Archives: Dostupno na: <http://www.ica.org/en/universal-declaration-archives>.

na tri glavna smjera djelovanja: umrežavanje i suradnja; transparentnost, odgovornost i uključivost te relevantnost, osnaženost i osnaživanje.

Postignuća ICA-e i aktivnosti pojedinih stručnih i radnih tijela vezanih uz arhivsku teoriju i praksu, zastupanje, lobiranje, zagovaranje i promicanje arhiva, kao i suradnju s različitim upravnim i stručnim tijelima i organizacijama, te međunarodnim agencijama i udruženjima mogu se pratiti kroz brojne strateške i stručne dokumente koji definiraju stajališta, smjernice iz pojedinih područja rada arhiva i upravljanja dokumentacijom te analiziraju pravnu regulativu i politike vezane uz arhivsku djelatnost. Većina ovih materijala, kao i ICA-ine publikacije, različiti stručni i edukacijski sadržaji, te drugi korisni izvori, dostupni su na mrežnim stranicama ICA-e, a tematski su strukturirani na mrežnim stranicama pojedinih ICA-inih tijela i u rubrici Online informacijski centar.

Prilog 2. Mrežna stranica ICA Online informacijskog centra⁶.

U svojim temeljnim dokumentima kojima javnosti predstavlja svoje vizije i poslovanje, odabirom strateških ciljeva i partnerstva te planovima aktivnosti i programa, ICA sustavno naglašava važnost jačanja kompetencija arhivske struke. Sukladno tome, trajno područje njezina interesa uključuje razvoj znanja i kompetencija potrebnih arhivima u njihovu radu, što podrazumijeva podršku stručnoj praksi i usavršavanju, kako aktivnih, tako i novih mladih stručnjaka: produkcijom i diseminacijom stručnih materijala, organiziranjem skupova i radionica, podrškom projektima, razvojem novih alata i poticanjem korištenja dostupnih i iskoristivih resursa ICA potiče osnaživanje arhiva i razvoj struke. Različiti stručni programi i strateška

⁶ ICA Online Resource Centre. (citirano: 2022-09-12)]. Dostupno na: <https://www.ica.org/en/online-resource-centre-0>.

područja djelovanja koji promiču podizanje svijesti o važnosti dobrog upravljanja arhivskim i registraturnim gradivom, razvoj i primjenu novih tehnologija, smanjuju digitalne razlike među članovima ICA-e također su trajno usmjereni na poticanje novih suradnji i partnerstva u osiguranju zaštite i dostupnosti arhivskih zapisa.

Međunarodni centar za arhivska istraživanja (ICARUS)

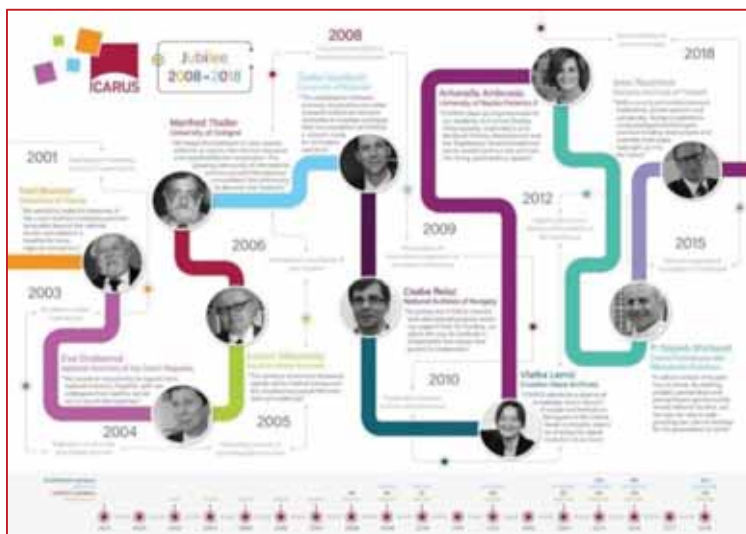
Međunarodni centar za arhivska istraživanja (*International Center for Archival Research*, ICARUS) je međunarodno udruženje osnovano 2007. u Beču, gdje mu se i danas nalazi sjedište. Djelovanje ICARUS-a usmjereno je na izgradnju i održavanje zajedničke informacijske platforme, stručnu i IT podršku baštinskim ustanovama, povezivanje arhiva sa srodnim ustanovama koje se bave kulturnom baštinom, te pomoć u razvoju i provedbi projekata i strategija posvećenih dostupnosti arhivskoga gradiva u digitalnom okruženju. ICARUS okuplja oko 200 članova iz 35 država Europe, SAD-a i Kanade, među kojima su različite vrste javnih (nacionalni, regionalni i gradski) i privatnih (biskupijski, samostanski i specijalni) arhiva, razne kulturne i znanstvene ustanove i udruge – knjižnice, muzeji, instituti, akademske ustanove i stručna udruženja, te predstavnici ICT sektora.

Od svojega osnutka do danas ICARUS je pokrenuo i sudjelovao u različitim europskim arhivskim projektima i kulturnim i znanstvenim programima i inicijativama. Radeći na širenju mreže, suradnji s komplementarnim inicijativama i dijeljenu resursa, ICARUS je ujedno član Međunarodnog arhivskog vijeća i Fondacije Europskog arhivskog portala (*Archives Portal Europe Foundation*, APEF), jedan je od članova upravnog vijeća Europeane Time Machine projekta i kordinator Time Machine organizacije (TMO) te aktivno surađuje s Europskim vijećem nacionalnih arhivista (*European Board of National Archivists*, EBNA) i Eurbicom. Kako je, uz digitalizaciju gradiva, jedan od važnih ciljeva ICARUS-a i dugoročni razvoj zajedničke održive infrastrukture za zaštitu pisane kulturne baštine, 2014. godine je osnovano i Udruženje prijatelja ICARUS4all⁷ kako bi korisnici arhiva i svi koji podupiru ovakva nastojanja mogli pridonijeti osiguravanju održivosti ICARUS digitalnih platformi, digitalizaciji i istraživanju povijesnih izvora i drugim povezanim aktivnostima. Isto tako, suradnja i timski rad između ICARUS i ICARUS4all stručnjaka, istraživača i zainteresiranih pojedinaca različitih profila (arhiva, sveučilišta, genealoških i zavičajnih istraživačkih institucija i dr.) doprinosi povezivanju, unaprjeđenju i aktivnom razvoju novih projekata u okviru ICARUS-a. Novi je praktični iskorak u širenju suradničke mreže napravljen 2016. osnivanjem udruge ICARUS Hrvatska – hrvatske arhivske mreže stručnjaka, ustanova i korisnika, usmjerene na implementiranje

⁷ ICARUS for everybody!. (citirano: 2017-06-17). Dostupno na: <http://icar-us.eu/en/icarus4all/>.

ideja ICARUS-a u hrvatsko arhivsko okruženje. U međuvremenu je pokrenuta i udruga ICARUS Italia, a ovaj model planiraju preuzeti i druge države.

Prilog 3. Poster priređen za proslavu desetogodišnjice rada ICARUS-a u studenome 2018. godine.

ICARUS okuplja jedinstvenu mrežu stručnjaka, ustanova i udruga, aktivno uključenih u brojne programe i inicijative usmjerene na prihvaćanje izazova koje arhivima donose društvene, gospodarske i tehnološke promjene. Uz redovite polugodišnje konvencije u suorganizaciji kojih se periodično izmjenjuju različiti članovi, sustavno se organiziraju i različita predavanja i radionice, predstavljanja, stručni i znanstveni skupovi, edukacijski programi te pruža podršku članovima i partnerima u umrežavanju stručnjaka i institucija na nacionalnoj i međunarodnoj razini. Središnje mjesto u okviru ICARUS aktivnosti zauzimaju projekti posvećeni digitalizaciji i opisu arhivskih izvora sa svrhom njihove javne dostupnosti te poticanju i olakšavanju interakcije arhiva s publikom (korisnicima i posjetiteljima). Gradivo objavljeno na tri postojeće ICARUS međunarodne digitalne platforme – Matricula, Monasterium i Topoteka – javno je dostupno svim zainteresiranim korisnicima, georeferencira se korištenjem Mapire portala te se koristi u izgradnji različitih virtualnih zbirki (Local Time Machine projekti).

Portal Monasterium razvija se od 2008. godine kroz različite projektne aktivnosti (projekti Monasterium.Net, ENArC, co:op, DiDip i dr) te je postao najveći virtualni arhiv srednjovjekovnih i novovjekovnih isprava u svijetu s milijun objavljenih zapisa iz cijele Europe. Matricula, portal matičnih knjiga, njihovim imateljima omogućuje objavu, a zainteresiranim korisnicima pristup i pretraživanje ovih izvora u obliku digitalnih snimki, uz osnovne podatke o

župi/mjestu na koju se odnose i pojedinoj matičnoj knjizi. Na portalu je trenutno javno dostupno više od 24 milijuna zapisa iz osam europskih država od 16. st. do danas, a periodično se objavljuje i novo gradivo. Topoteka je suradnička digitalna platforma nastala kao alat za stvaranje virtualnih arhivskih zbirki lokalne povijesti i/ili teme koje interakcijom lokalnih ustanova i imatelja gradiva potiču čuvanje i istraživanje zavičajne povijesti i promociju pisane baštine. Od 2016. je na ovoj platformi izgrađeno više od 430 javnih i privatnih zbirki iz 21 države, čime je Topoteka s više od 1.350.000 javno objavljenih digitalnih zapisa postala najveća „community” platforma u Europi.

Prilog 4. *Topoteka Međimurje – najveća virtualna zbirka u Hrvatskoj.*

ICARUS digitalne platforme oživotvoruju suvremene trendove suradnje i umrežavanja informacijskih izvora u praksi, a ujedno predstavljaju i primjer proaktivne suradnje arhivske zajednice s institucijama i stručnjacima različitih profila na razvoju zajedničkih portala, alata i rješenja koja svi mogu dijeliti i koristiti. Razvoj, održavanje i unaprjeđenje tehničkih i korisničkih funkcionalnosti ovih digitalnih platformi planira se i realizira u okviru različitih nacionalnih i međunarodnih projekata posvećenih „digitalnoj baštini” i dostupnosti kulturnog naslijeđa, kroz povezivanje s već postojećim inicijativama i razvoj zajedničkih platformi namijenjenih lakšem pristupu informacijama i izgradnji jedinstvenih informacijskih resursa o arhivskom gradivu. Njihov je zajednički cilj osiguravanje mreža i okvira za stvaranje kvalitetnog digitalnog sadržaja koji će se integrirati u paneuropske portale poput Europskog arhivskog portala (*Archives Portal Europe, APE*) i Europeane, što se ostvaruje različitim programima i aktivnostima: digitalizacijom i opisom gradiva, integracijom digitalnih sadržaja u postojeće nacionalne i međunarodne portale, razvojem alata i standarda za indeksiranje i razmjenu zapisa, istraživanjem tehničkih alata i korisnika, razvojem publike i edukacijskim programima, te drugim komplementarnim oblicima djelovanja.

Od brojnih međunarodnih projekta u kojima je ICARUS sudjelovao (CrArC – Crossborder Archives, Men and Books, Net.Archiv, Charters Network, Pro Domo, APEX, ENArC – European Network on Archival Cooperation, Archivum Rhenanum, St. Stephanin Vienna: The architecture of written sources i dr.) posebno se ističu projekti Kreativne Europe co:op i EDT te European Time Machine. Projekt co:op - Community as Opportunity - the Creative Users' and Archives' Network) je u razdoblju 2014-2018. okupio 17 partnerskih ustanova i više od 70 pridruženih partnera (arhiva, muzeja, instituta, udruga, fakulteta, ali i gradova i općina)⁸ s idejom jačanja transnacionalne suradnje između ustanova i korisničkih skupina. Različite kreativne, pedagoške i didaktičke aktivnosti ostvarene tijekom projekta (stručni skupovi, platforma Topoteka, program Avanture u arhivima, povijesne radionice, MOM programi, Europski arhivski blog i druga događanja) ostvarile su planirane rezultate:

- učvršćivanje i unaprjeđenje stručne suradnje između arhivskih ustanova i stručnjaka diljem Europe,
- povezivanje i izgradnju partnerskih odnosa i dugoročne suradnje između arhivskih i obrazovnih ustanova te zajednice u kojoj djeluju,
- nastavak aktivnosti na digitalizaciji i obradi gradiva, te integraciji novih sadržaja u postojeće nacionalne i internacionalne portale.⁹

Projekt EDT - European Digital Treasures¹⁰ koji se odvijao u razdoblju 2018-2022. obuhvaćao je niz aktivnosti vezanih uz izazove s kojima se danas suočavaju europski arhivi. Prvi izazov je pronalazak novih poslovnih modela za europske arhive u 21. stoljeću te su u okviru projekta razmatrana rješenja s kojima bi se mogao podržati razvoj kapaciteta kroz inovativne pristupe stvaranju, razvoju i ispitivanju novih modela prihoda, upravljanja i marketinga u ustanovama kulturnog sektora te specifično prema digitalnom napretku i razvoju novih vještina arhivskih stručnjaka. Drugi izazov bavio se poboljšanjem vidljivost arhiva iz perspektive javnosti, utjecajem na širenje svijesti o zaštiti europske dokumentarne baštine, te promoviranjem transnacionalne mobilnosti arhivskog gradiva i arhivskih stručnjaka u perspektivi omogućavanja međunarodne suradnje. Uz to je jedan od glavnih projektnih ciljeva bio stvaranje nove ciljane publike i to specifično mlađe i starije tzv. „srebrne” generacije.¹¹

⁸ Popis svih partnera dostupan je na: <https://coop.hypotheses.org/category/project-partners>. (Citirano: 2019-09-20).

⁹ co:op activities. Dostupno na: <http://coop-project.eu/activities/>.

¹⁰ Mrežna stranica EDT projekta dostupna je na: <https://www.digitaltreasures.eu/>.

¹¹ Díaz Martínez, C. Projekt European Digital Treasures i njegov utjecaj na kreativne aktivnosti u arhivima. @rhivi 8 (2020), 12.

Od 2017. godine uz već standardne aktivnosti djelovanje ICARUS-a najviše je usmjereno na paneuropski projekt European Time Machine koji je posvećen razvoju velikih digitalizacijskih i računalnih infrastruktura i umjetne inteligencije (AI) s ciljem umrežavanja europske kulturne baštine i njene dostupnosti putem mrežnih stranica i aplikacija. Projektna infrastruktura uspostavljena je kroz Time Machine Organizaciju (*Time Machine Organization*, TMO), koja je osnovana 2019. kao održiva zajednička platforma budućeg razvoja i istraživanja u području tehnologije, znanosti i kulturne baštine i njihovoga pozicioniranja u nove Horizon Europe programe za iduće desetljeće. ICARUS je jedan od suosnivača i koordinator TMO aktivnosti, a tijekom 2022. započela su i dva nova projekta u kojima je ICARUS partner: DiDip – From Digital to DistantDiplomatics i C4Education – Virtual Lab Develops Digital Heritage Tools With Europe in Mind.

Prilog 5. Aktivnosti udruge ICARUS Hrvatska.

ICARUS Hrvatska je neprofitna udruga čije je djelovanje usmjereno na arhivsku suradnju „bez granica”, pokretanje i poticanje inovativnih projekata i pristupa istraživanju povijesnih izvora, izgradnju zajedničke informacijske infrastrukture i korištenju suvremenih tehnologija za lakšu dostupnost povijesnih izvora i baštinskih sadržaja. Aktivnosti udruge obuhvaćaju stručni rad i javne programe – portale i platforme, radionice, predavanja i stručne skupove vezane uz promicanje povijesnih i kulturnih istraživanja, otvorenost arhiva i dostupnost i digitalizaciju baštine, predstavljanje arhivskih i baštinskih projekata i inicijativa, te povezivanje s međunarodnom stručnom zajednicom. ICARUS Hrvatska je član ICARUS, TMO i DARIAH konzorcija, te sudjeluje u

njihovim projektima i aktivnostima, a aktivni je partner i suradnik i u više međunarodnih projekata (Kreativna Europa, Erasmus+) i inicijativa (AERI, APEF, Europeana) posvećenih razvoju publike, kreativnom predstavljanju arhivskih izvora, unaprijeđenju stručnih kompetencija arhivskih stručnjaka i drugim stručnim temama:

- THEY: LIVE – Student lives revealed through context-based art practices (2020-2023)
- WAAT – We are all together to raise awareness of cultural heritage (2020-2022)
- BoostDigiCulture – A sustainable framework for improving the digital upskilling of adult cultural professionals (2022-2024)
- AToM – Archives and traces of migration (2022-2025)
- E-ROUTES – Time travel routes through Europe (2022-2025)¹²

Uz projektne i redovne aktivnosti ICARUS Hrvatska aktivno sudjeluje u radu više suradničkih digitalnih platformi (Topoteka, Znameniti.hr, PričeIzArhiva i dr.), izdaje časopis @rhivi¹³ i različite stručne publikacije¹⁴, surađuje u izložbenim i edukacijskim programima, te potiče međuinstitucionalnu i međudisciplinarnu suradnju u području kulture i znanosti.

Europeana

Europeana je središnja europska digitalna platforma za kulturnu baštinu koja putem svojih zbirki omogućuje pristup do više od 60 milijuna digitaliziranih objekata uključujući slikovne, tekstualne, audio, audiovizualne, te 3D materijale iz knjižnica, arhiva, muzeja, galerija i baštinskih i dokumentarnih zbirki iz cijele Europe.

Djelovanje Europeane odražava evoluciju europskih kulturnih politika i stručnih pristupa digitalizaciji kulturne baštine, a njezina je aktualna misija „osnaživati sektor kulturne baštine u svojoj digitalnoj transformaciji. Europeana razvija stručnost, alate i politike za prihvaćanje digitalnih promjena i podržava partnerstva koja potiču inovacije”.¹⁵

¹² Informacije i projektni materijali dostupni su na mrežnim stranicama: <https://www.icarushrvatska.hr/>.

¹³ @rhivi je dostupan i u online obliku na: <https://hrcak.srce.hr/arhivi>.

¹⁴ Vidi: <https://www.icarushrvatska.hr/icarushr/materijali-za-preuzimanje>.

¹⁵ Europeana. Our mission. (Citirana: 2020-08-29) . Dostupno na: <https://pro.europeana.eu/about-us/mission>.

Projekt izgradnje Europeane prošao je različite strateške i organizacijske faze, uz posljednje restrukturiranje koje je uspostavilo suradničku infrastrukturu triju međusobno povezanih stručnih organizacija: Fondacije Europeana (*Europeana Foundation*), Udruženja mreža Europeana (*Europeana Network Association*, ENA) i Forum Europeana agregatora (*Europeana Aggregators Forum*, EAF) koji zajedničkim radom osiguravaju različite usluge, alate i projekte u okviru Europeana inicijative.¹⁶

Prilog 6. Ekosustav Europeana inicijative.¹⁷

Europeana danas okuplja više od 4.000 različitih AKM ustanova i stručnjaka, a od svojih početaka 2008. kada je pokrenuta kao zajedničko višjejezično mrežno mjesto za pristup digitaliziranoj baštini postala je središnji europski projekt na razini EU, što je strateški podržano i osnivanjem Stručne skupine za digitalnu kulturnu baštinu i Europeanu (*Expert Group on Digital Cultural Heritage and Europeana* - DCHE) 2017. godine.¹⁸

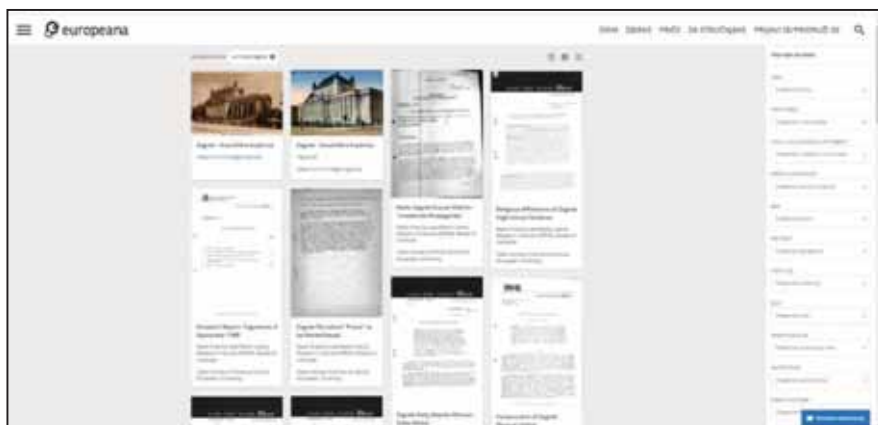
Uz pristup digitalnim sadržajima na portalu European¹⁹ koji omogućuje različite vrste pretraživanja i pristupa pojedinim zapisima: od tematskih zbirki, vrsti gradiva, virtualnih izložbi, odabira ustanove, vremenskih, geografskih, jezičnih i drugih odrednica, digitalnih priča i uputa za njihovo korištenje u obrazovnim programima (Europeana Classroom), razvijena je i mrežna stranica Europeana Pro namijenjena baštinskime stručnjacima i ustanovama.

¹⁶ Europeana Foundation, Europeana Network Association, Europeana Aggregators.

¹⁷ Prilog je preuzet s mrežne stranice: <https://pro.europeana.eu/about-us/mission>.

¹⁸ Vidi: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/europeana-digital-heritage-expert-group>.

¹⁹ Europeana je dostupna na: <https://www.europeana.eu/>.

Prilog 7. *Primjer prikaza arhivskog gradiva na Europeani.*

U skladu sa strateškim ciljevima Europeane za razdoblje 2020-2025. koji su usmjereni na jačanje infrastrukture, poboljšavanje kvalitete podataka i izgradnju kapaciteta, resursi dostupni na stranicama Europeane posvećeni su razvoju digitalnih vještina i njihovoj praktičnoj primjeni u radu s baštinskim zbirkama i podacima, što uključuje i arhive. U okviru ENA-e djeluju različite radne grupe koje se bave istraživanjem, tehničkim pitanjima, autorskim pravima, komunikacijom, edukacijom, utjecajem, korištenjem i brojnim drugim pitanjima vezanima uz digitalizaciju gradiva. Njihovim su radom nastali različiti alati, studije i radni materijali koji su dostupni svim zainteresiranim stručnjacima. Svi agregatori gradiva koje se objavljuje na portalu putem EDM-a (*Europeana Data Model*) i različitih digitalnih alata članovi su foruma kojega čine tematski i domenski agregatori te nacionalni i regionalni agregatori putem kojih ustanove dostavljaju gradivo na Europeanu. Uz Europski arhivski portal, arhivsko gradivo je zastupljeno i brojnim drugim tematskim portalima specijaliziranim za fotografije, filmove, rukopise, muzikalije i druge vrste gradiva, što dodatno naglašava važnost sudjelovanja arhivista u Europeanim projektima i aktivnostima. Zajednički rad arhiva i brojnih kulturnih, znanstvenih i obrazovnih ustanova na razvoju i korištenju različitih digitalnih platformi u europskim okvirima je posebno naglašen s obzirom da digitalizirani kulturni sadržaji predstavljaju važan resurs europske kulture i kreativne industrije, te se koordiniranim djelovanjem na razini EU potiče sinergija nacionalnih i pan-europskih aktivnosti.

Zaključna razmišljanja

Globalno informacijsko društvo od arhiva, kao i ostalih baštinskih ustanova, očekuje aktivni doprinos ekonomskom rastu, demokratskoj

odgovornosti i kulturnoj baštini, ponajviše kroz dostupnost i iskoristivost informacijskih izvora kojima upravljaju. Arhivska zajednica je u pravnom, tehnološkom i organizacijskom smislu podložna globalnim utjecajima i usmjerena na praćenje suvremenih tehnoloških i društvenih izazova i trendova. Njezini su programi i aktivnosti već desetljećima otvoreni takvom djelovanju, a brojni praktični primjeri pokazuju da su suradnja i umrežavanje globalno postali standardni modeli djelovanja svih njezinih dionika.

Umrežavanje s različitim suradničkim mrežama, povezivanje s postojećim projektima kroz razmjenu znanja i dobrih praksi te suradnja s obrazovnim, akademskim, kulturnim, baštinskim, IT sektorima i raznim korisničkim skupinama, često se ističu kao temeljne postavke arhivske djelatnosti u digitalnom okruženju. Sinergiju je moguće ostvariti na svim razinama – kroz institucije, programe i projekte, partnerstva i inicijative, stručna udruženja i civilne udruge – a iz arhivske je perspektive jasno da je to nužno za unaprjeđenje postojećih stručnih kapaciteta i razvoj novih sposobnosti i vještina.

Širok raspon područja u koja su uključeni i raznovrsni vidovi rada arhiva imaju za cilj podizanje svijesti o važnosti arhivske djelatnosti u široj javnosti, a zajednički projekti temelje se na interdisciplinarnim i kreativnim suradnjama. Sve na takav način ostvarene aktivnosti – od razvoja tehničkih alata, opisnih standarda, digitalizacije usluga, promocije obrazovnih potencijala baštinskih ustanova, razvoja nove publike do produbljivanja svijesti o zaštiti arhivskoga gradiva, većoj dostupnosti povijesnih izvora, poticanja zajednice na čuvanje vlastitog pamćenja i uključivanje u zajedničku povijest – usmjereni su na praktičnu realizaciju informacijskog potencijala arhiva i njihovo oblikovanje u “kamene temeljce informacijskog društva” što je vizija kakvu je pred njih postavilo Međunarodno arhivsko vijeće.

Summary

The global information society expects archives, as well as other heritage institutions, to make an active contribution to economic growth, democratic responsibility and cultural heritage, primarily through the availability and usability of the information sources they manage. In the legal, technological and organizational sense, the archival community is subject to global influences and focused on monitoring contemporary technological and social challenges and trends. Its programs and activities have been open to such action for decades, and numerous practical examples show that cooperation and networking globally have become standard models of action for all its stakeholders.

Networking with different collaborative networks, connecting with existing projects through the exchange of knowledge and good practices, and cooperation with educational, academic, cultural, heritage, IT sectors and

various user groups, are often highlighted as the basic settings of archival activity in a digital environment. Synergy can be realized at all levels - through institutions, programs and projects, partnerships and initiatives, professional associations and civil associations - and from an archival perspective it is clear that this is necessary for the improvement of existing professional capacities and the development of new abilities and skills.

The wide range of areas involved and various types of archive work aim to raise awareness of the importance of archival activity in the general public, and joint projects are based on interdisciplinary and creative collaborations. All the activities achieved in this way - from the development of technical tools, descriptive standards, digitization of services, promotion of the educational potential of heritage institutions, development of new audiences to deepening awareness of the protection of archival material, greater availability of historical sources, encouraging the community to preserve its own memory and inclusion in the common history - are aimed at the practical realization of the information potential of archives and their formation into “cornerstones of the information society”, which is the vision set before them by the International Archives Council.

BIBLIOGRAFIJA/BIBLIOGRAPHY

1. @rhivi. <https://hrcak.srce.hr/arhivi>.
2. co:op activities.: <http://coop-project.eu/activities/>.
3. Europeana Foundation, Europeana Network Association, Europeana Aggregators.
4. Europeana. <https://www.europeana.eu/>.
5. Europeana. Our mission. <https://pro.europeana.eu/about-us/mission>.
6. <https://coop.hypotheses.org/category/project-partners>.
7. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/europeana-digital-heritage-expert-group>.
8. <https://pro.europeana.eu/about-us/mission>.
9. <https://www.digitaltreasures.eu/>.
10. <https://www.icarushrvatska.hr/>.
11. <https://www.icarushrvatska.hr/icarushr/materijali-za-preuzimanje>.
12. ICA Governance: <https://www.ica.org/en/governance-3>.
13. ICA Mission, Aim and Objectives. <http://www.ica.org/en/mission-aim-and-objectives>.
14. ICA Online Resource Centre. <https://www.ica.org/en/online-resource-centre-0>.
15. ICARUS for everybody!. <http://icar-us.eu/en/icarus4all/>.
16. Join the International Council on Archives. <https://www.ica.org/en/get-involved-0/join-the-international-council-on-archives>.
17. Lemić Vlatka, *Arhivi i digitalno doba*. Naklada Ljevak, Zagreb 2019.
18. Martinez C. Diaz, Projekt European Digital Treasures i njegov utjecaj na kreativne aktivnosti u arhivima. *@rhivi* 8 (2020).
19. Universal Declaration on Archives: <http://www.ica.org/en/universal-declaration-archives>.